

YUNUS EMRE KİMDİR VE ESERLERİ :

Tasavvuf şairi. Hayatı hakkında kesin bilgilere sahip olamadığımız Yunus Emre'yle ilgili bildiklerimiz, din ve tasavvuf büyüklerinin rivayetlerinden oluşan menkıbelere dayanır. *Risaletü'n-Nushiye* adlı mesnevisini 1307 / 1308'de yazmış olmasından yola çıkarak XIV. yüzyılın başlarına kadar yaşadığı kabul edilir. Son araştırmalara göre 1240 / 1241'de, muhtemelen Eskişehir'de doğduğu, seksen iki yıl yaşayarak 1320 / 1321'de öldüğü tahmin ediliyor. İki defa evlendiği ve bu evliliklerden iki çocuğunun olduğu, Konya, Şam ve Azerbaycan'ı dolaştığı bilinmektedir. Âşık Çelebi, Rıza Tevfik, Bursalı Mehmet Tahir, Hüseyin Vassaf gibi araştırmacılar şairin okuma-yazma bilmediğini, medrese eğitiminden geçmediğini; İsmail Hakkı Bursevî, Abdülbaki Gölpınarlı, Faruk Kadri Timurtaş gibi araştırmacılar ise medrese eğitimi almış olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yunus'un ümmiliğini Hz. Peygamber'den kinaye bir ümmilik kabul edenler de vardır. Aslında Yunus, ümmi olmadığını düşündürecek kadar ilim sahibidir. Onun ilmi, ilahi aşk ve güzel ahlakla elde edilmiş ledünni (ilham yoluyla elde edilmiş) bir ilimdir.

Menkıbeleri ve şiirlerinden anlaşıldığına göre Yunus Emre, tasavvuf yoluna girmeden önce güçlü bir medrese öğrenimi görerek yetişti. Yunus Emre'nin menkıbevi hayatı daha çok Hacı Bektaş-ı Veli "*Velâyetnâme*"sine dayanır. Rivayetlerden birine göre, Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli'nin huzuruna çıkar ve "Ben bir fakir kişiyim, bu yıl ekimden nasip alamadım. Ümittir ki bu yemişi alıp buğday verirsiniz" der. Birkaç gün bekledikten sonra ayrılacağı Hacı Bektaş'a haber verilir. O da, "Sorun bakalım buğday mı ister, nefes mi?" der. Yunus'un buğday cevabı bildirilince Hacı Bektaş-ı Veli, "Varın söyleyin alıcın her tanesi için bir (iki) nefes verelim" buyurur. Cevaben Yunus Emre "Ehlim var, nefes karın doyurmaz. Lütuf ederse buğday versinler, kifaf edelim" der. Hacı Bektaş-ı Veli bu defa "Alıcın her çekirdeğine on nefes verelim" dese de o kabul etmez. Kendisine istediği kadar buğday verilir. Yunus Emre yolda buğdayıyla giderken " Vilâyet eri bana nasip sundu, alıcın her çekirdeğine karşı on nefes verdi, ne olmayacak iş ettim. Buğday sayılı günde tükenir, nefes bir ömür yeter. Ola ki himmet eder, nasibi verir" diye düşünür. Dergâha varıp halini arz eder. Hacı Bektaş'a isteği haber verilince, "O şimdiden sonra olmaz, biz onun kilidini Tapduk Emre'ye verdik" der. Yunus Emre bunun üzerine Tapduk Emre'ye gider. Tapduk Emre, "Hoş geldin, halin bize arz olundu. Hizmet et, emek yetir, nasibini al" buyurur. Bunun üzerine Yunus Emre, Tapduk dergâhına kırk yıl odun taşır. Bu kırk yıl boyunca Yunus Emre'deki istidat, tasavvufî eğitim yoluyla işlenir; teslimiyeti, samimi hizmetleri sonucu olgunluk mertebesine erer. Daha sonra şiirleriyle halkı irşat etmek üzere yeniden gurbete çıktı.

Yunus Emre, Konya, Şam ve Azerbaycan dahil geniş sayılabilecek bir coğrafyayı dolaştı. Çağdaşı büyük mutasavvıf Mevlâna Celaleddin'le görüştü. Yolculuğunu, doğduğu yer olan Porsuk çayının Sakarya'ya döküldüğü Sarıköy'e dönerek tamamladı.

Eskişehir'in Mihalıççık ilçesine bağlı Sarıköy'de, gömüldüğü yere, 1970 yılında, yeni bir anıt-mezar yapıldı. Anadolu'nun birçok bölgesinde ona ait mezarın bulunması şaire duyulan büyük sevginin göstergesidir.

Kendisinden sonra gelen binlerce düşünce ve sanat adamını derinden etkileyen, şiiirleri bugün de en az aydınlar kadar halk arasında da dillerden düşmeyen Yunus Emre'nin, Türkçe edebiyatın en büyük şairi olduğunu söylemek yanlış sayılmaz. Yunus Emre, şiiirlerinde kullandığı süsten, gösterişten uzak temiz bir Türkçe ile şiiirimizin en temiz ve berrak kaynaklarından birini oluşturdu. Allah ve insan sevgisini, dostluğu, kardeşliği, merhamet ve yardımlaşmayı öğütleyen İslâm tasavvufundan kaynaklanan ve güçlü bir lirizmlle beslediği şiiirleri yüzyılları aşırp geldi. Bazı şiiirlerinde aruzu, büyük çoğunlukla hece ölçüsünü kullanan Yunus Emre'nin *Divan*'ında üç yüz altmış kadar ilahî ve nefes toplanmıştır. Şiiirinin temel birimi beyit, biçimi ilâhidir. Müstezat ilâhiyi sever. Aruzla yazar, Türkçe hece ölçüsüne uygun olan "hezec" ve "recez" bahrlarını kullanır çoğunlukla. Dizelerini hece ölçüsünün (4+4) durağını tekrarlayarak kurar. Nadiren "remel" bahrını kullanır. Bir taraftan Türkçeye giren Farsça ad ve sıfat tamlamalarını Türkçe tamlamaya dönüştürürken, öte yandan Farsçadan yararlanarak Türkçe deyimler yaratır. Kusursuz bir kafiye yapısı vardır. Şiiirleri lirik ve gizemcidir.

Türk tasavvuf edebiyatının ilk büyük şairi olan Yunus Emre, bir ozan yahut bir saz şairi değil, dinî-tasavvufî Türk edebiyatı alanında kendine özgü bir tarzın temsilcisidir. Kur'an ve Sünnet esaslarından hareketle bütün insanlığı Allah'ı zikre ve kardeşliğe davet eden şair, şiiirlerinde ölüm, fânîlik, gurbet ve dervişlik konularını işledi. Yine de onun şiiirlerinde en çok işlediği konu ilahî aşktır. Ona göre "aşk makamı" yüce bir makamdır. "Vahdet-i Vücut" (varlığın birliği) düşüncesine sahip olan şair, evrendeki her zerrenin Allah'ın ad ve sıfatlarının birer tecellisi olduğuna ve O'nun adını kendi diliyle terennüm ettiğine inanır. Yine Yunus Emre'ye göre, "kalbi Rahman için atmayan kişi, mamur hale gelmemiş belde gibidir. Aşk, nefsin nice süflî isteğinin yerine, ruhun aslına, Rabbine olan meylidir. Aşk olgunlaştırır, insanı korkulardan kurtarır, nefsi etkisiz hale getirerek 'ötelere âlemine' uçmayı sağlar." Yunus Emre, ne dünya ne de ahiret hesabındadır. O, hasret ile doludur. İlahî aşktan sonra, Yunus Emre'nin düşüncesinde, en köklü yere sahip olan fikir, ölüm fikridir. Şaire göre ölüm "sevgiliyle buluşmaktan" başka bir şey değildir. Ancak, Beylikler döneminin karışık Anadolu'unda yaşamış olan Yunus Emre, dünya ile tümüyle bağlarını koparmamıştır. Bu nedenle de gündelik olaylar şu dörtlüğünde olduğu gibi şiiirlerine yansır:

*"Bu dünyada bir nesneye
Yanar içim göynür özüm
Yiğit iken ölenlere
Gök ekini biçmiş gibi"*

Yunus Emre'nin dili ortak İslâm medeniyeti içinde öteden beri gelişmeye başlamış ve bu ortak medeniyet dillerinden Türkçeleştirilmiş kelimelerle zengin bir İslâmî Türk dilidir. İdeali gereği geniş halk topluluklarına sesini duyurmaya çalışan şairin dili sade, temiz ve içten bir halk Türkçesidir. Ayrıca Anadolu Türkçesine o çağlara kadar pek görülmemiş bir ahenk işlediği de söylenmektedir. Bugün bestelenen birçok ilahisi Türk halkının yaşayan dilinden derlenmiştir. Onda dil ve üslûp dışında nazım şekilleri, nakaratlı dörtlükler ve kafiyeler de ulusaldır.

Orta Asya'da Ahmed Yesevi ile başlayan tasavvuf şiirinin doruk noktasına Yunus Emre ile çıktığı, Anadolu erenlerinin en büyüğünün Yunus olduğu kabul edilir. Coşkun bir lirizm ile yazan Yunus Emre'nin sade söyleyişine rağmen doğru anlaşılmasının güç olabileceğini ortaya koyan şu rivayet çok ilginçtir: Yunus Emre'nin üç bin şiir söylediği, fakat bu şiirlerin Molla Kasım adlı bir zahid tarafından şeraite aykırı bulunduğu için tahrip edildiği söylenir. Molla Kasım onun şiirlerini ele geçirip bir su kenarına oturur. Bin tanesini yakar, bin tanesini de suya verir. Üçüncü bindeki şiirleri okumaya başlayınca şu dizelerle karşılaşır:

*"Derviş Yunus bu sözü eğri büğrü söyleme
Seni sığaya çeken bir Molla Kasım gelir"*

Bu beyti okuyan Molla Kasım şaşırır, tövbeye gelir ve Yunus Emre'nin ermiş bir kişi olduğuna inanır. Ne var ki iş işten geçmiştir. Elde sadece bin tane şiir kalmıştır.

Yunus Emre'nin iki eseri vardır. Bunlardan *Risaletü'n Nushiyye* olarak bilineni 1307 yılında mesnevi şeklinde yazılmış, tasavvufî bir nasihatnamedir. Yunus Emre'nin bu eserinde âhenk ve âşıkanelik olmamakla birlikte, sembolizmi mükemmeldir. Eserde kavramlar soyut olup teşhis sanatıyla işlenmiştir. Didaktik bir eser olan bu risale, insanın kâmil olma yolunda yaşadığı manevî yolculuğu anlatır. Yunus'un öteki asıl eseri ise düşünce dünyasını da ortaya koyduğu *Divân*'ıdır. "*Yunus olduysa adım pes ne aceb / Okuyalar defter ü divânımı*" beytinden anlaşıldığı kadarıyla, Yunus Emre hayattayken *Divân*'ı biliniyordu. *Divan*'da son kısım hariç bütün ilahiler "gazel" şeklinde yazılmıştır.

Yunus Emre'yi ilim ve edebiyat dünyasına ciddi anlamda tanıtan ilk kişi Fuad Köprülü olmuştur. *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* (1918) adlı eserinde Ahmed Yesevi ve Yunus Emre etrafında gelişen Türk tasavvuf edebiyatı tarihini geniş şekilde incelemiştir. Cumhuriyet döneminde Yunus Emre üzerine ilk ciddi araştırmayı ise Burhan Toprak yaptı ve Yunus'un şiirlerini *Yunus Emre Divanı* (1933-34) adıyla yayımladı.

“Yunus Emre bir bakıma Mevlâna ile adeta aynı inancı ve aynı dünya ve hayat görüşünü paylaşmıştır. Mevlâna'nın Farsça terennüm ettiklerini, çok uzun ve geniş bir ufukta bize aydınlığı gösterdiklerini Yunus çok daha kısa, tesirli bir Türkçe ile şakımıştır. Konularının bu halkın malı olduğu kadar, bütün beşeriyetin kıyamete kadar sürecek en önemli ve hayati olanlardan seçilmiş olması, yurtdışında da sevilip tanınmasına yolaçmıştır.” (Prof. Abdulkadir Karahan)

HAKKINDA: Fuat Köprülü / Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar (1919), Burhan Toprak / Yunus Emre Divanı (1933-34, 5. bas., 1972), Sezai Karakoç / Yunus Emre (1965), Türk Yurdu Dergisi Yunus Emre Özel Sayısı (Ocak 1966), Abdülbaki Gölpınarlı / Yunus Emre (6. bas., 1968), Necip Fazıl Kısakürek / Yunus Emre (oyun, 1969), Memet Fuat / Yunus Emre (1976), Abdullah Rıza Ergüven / Bütün Yönleriyle Yunus Emre (1982), İlhan Başgöz / Yunus Emre, (1990), Mustafa Tatçı / Yunus Emre Divanı-İnceleme-I (1990), Murat Yüksel / Yunus Emre'de İslâm Tasavvuf ve Ahlâkı (1991), Abdulkadir Karahan/ Türk Şiirinden Portreler (Haz. Mehmet Nuri Yardım, 2001).